

УДК 336.22:368.032.1(045)

Жам О.Ю.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
Національного авіаційного університету***Панькова В.А.***студентка
Національного авіаційного університету*

ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОДАТКОМ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

У статті проаналізовано питання оподаткування прибутку страхових компаній України. Розглянуто страхові премії та страхові виплати страховиків за останні роки, процес оподаткування їх прибутку та недоліки даного питання в нашій країні. Також наведені приклади інших країн та запропоновані шляхи вирішення проблеми оподаткування страхових організацій.

Ключові слова: податок на прибуток підприємства, оподаткування, страхова компанія, страхова премія, страхова виплата, податкові надходження.

Жам О.Ю., Панькова В.А. НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЛОГОМ НА ПРИБЫЛЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проанализированы вопросы налогообложения прибыли страховых компаний Украины. Рассмотрены страховые премии и страховые выплаты страховщиков за последние года, процесс налогообложения их прибыли и недостатки данного вопроса в нашей стране. Также приведены примеры других стран и предложены пути решения проблемы налогообложения страховых организаций.

Ключевые слова: налог на прибыль предприятия, налогообложение, страховая компания, страховая премия, страховая выплата, налоговые поступления.

Zham O.Y., Pankova V.A. TAXATION INSURANCE BY PROFIT TAX OF COMPANIES

The article analyzes the issue about income tax of insurance companies in Ukraine. Considered insurance payments and insurance compensations to insurers for recent years, the process of taxation their income and disadvantages of this issue in our country. There are examples of foreign countries and pieces of advice to resolve the problem of taxation at insurance organizations.

Keywords: profit tax, taxation, insurance company, insurance payment, insurance compensation, tax revenues.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення рівень розвитку страхового ринку є важливим показником покращення всієї фінансової системи України. Від належного функціонування страхового ринку та фінансової підтримки страхових компаній залежить удосконалення всіх галузей економіки. Саме фінансове забезпечення страхового ринку допомагає сформувати дієву систему захисту громадян, підприємств та країни в цілому.

В умовах ринкової економіки, що супроводжується різноманітними ризиками, значно підвищується роль страхування, адже воно є важливим засобом захисту майнових інтересів. Крім того, у сферу страхування постійно входять нові суб'єкти як з боку страхових компаній, які пропонують та просують страхові послуги, так і з боку користувачів цих послуг. Оптимальність інтересів усіх учасників страхового ринку, належна організація страхової справи в країні, а також ефективність і розвиток процесу страхування неможливі без відповідної правової бази, в основу якої покладений Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР.

Активізація трансформаційних процесів в нашій країні вивели на новий рівень роль страхування у соціально-економічному житті суспільства, а також обумовили подальший розвиток національного ринку страхових послуг. Однак, ті зміни, що мають місце у страховому секторі економіки нашої країни, відбуваються настільки швидко та стрімко, що не завжди супроводжуються відповідним достатнім науковим осмисленням, обґрунтуванням та вивченням. Як результат, у вітчизняному страхуванні накопичилися проблеми як теоретичного, так й практичного характеру. Їх розв'язання дозволить забезпечити формування в Україні високоорганізованого, розвинутого та ефективного страхового ринку.

Розгляд та аналіз напрямів оподаткування діяльності страхових компаній, їх розвиток та вдосконалення обумовлює актуальність теми дослідження. Для подальшого покращення страхового ринку в Україні дуже важливо створити таку систему оподаткування страхових компаній, яка б стимулювала їх розвиток, а не обтяжувала надмірним та необґрунтованим податковим тягарем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремлена проблема розглядається у наукових працях В. Базилевич, К. Базилевич, О. Гаманкова, Н. Гура, О. Коблянська, В. Лень, Т. Мельник, С. Осадець, Р. Пікус, В. Тропіна, О. Черняк, О. Філонюк, В. Швець, О. Козьменко, М. Мних, Л. Нечипорук, А. Самойловський, В. Суслів, В. Фурман, К. Резніченко, І. Самофат та іншими.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на велику кількість досліджень та праць, на сучасному етапі розвитку страхового ринку України залишається актуальним питання щодо обрання дієвої та лояльної системи оподаткування страховиків для ефективного їх функціонування.

Формулювання цілей статті. На основі викладеного раніше, завданням дослідження є розгляд особливостей оподаткування страховиків на даний час, аналіз їхніх основних показників та обсяг надходжень податку на прибуток від страхових організацій за останні роки. А також виявлення недоліків сучасної системи оподаткування зазначених компаній в Україні та шляхи її покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день страховий ринок України залишається одним із найбільш капіталізованих поміж інших небанківських ринків фінансового сектору. Стан страхового ринку за період його існування

можна охарактеризувати як слабо розвинутий, який характеризується пріоритетністю пропозиції над попитом, де попит формують та спонукають страховики, а споживачі в певних послугах не бачать надійного засобу захисту від економічних втрат. Загальну динаміку кількості страхових компаній на ринку України наведено в табл. 1.

Таблиця 1
Динаміка зміни кількості страхових компаній протягом 2013-2015 рр.

Кількість СК	Станом на 31.12.2013	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015
Загальна кількість	407	382	361
СК «non-Life»	345	325	312
СК «Life»	62	57	49

Так, загалом в останні роки спостерігається тенденція до зменшення кількості страхових компаній. Як бачимо, кількість компаній у 2015 році скоротилась на 21 СК у порівнянні з 2014 роком.

Щодо основних показників, то ситуація виглядає наступним чином. Так, частка валових страхо-

вих премій у відношенні до ВВП становила 1,5% у 2015 році, що на 0,2 в.п. менше, порівняно з 2014 роком. В той же час у 2015 році частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП складала 1,1%, а у 2014 році відповідний показник мав значення на 0,1 в.п. менше [3]

Об'єкт оподаткування страховика складається із суми страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, нарахованих відповідно договорів страхування, перестраховання і співстрахування. Також варто зазначити, що грошові надходження від договорів співстрахування включаються до об'єкта оподаткування лише в розмірі його частини страхової премії, передбаченої договором.

Зазначимо, що починаючи з 1 січня 2015 року відбулися значні зміни в управлінні стягнення податку на прибуток підприємств. Так, запровадили абсолютно новий порядок, який базується на визначенні прибутку до оподаткування (фінансового результату) за даними бухгалтерського обліку з його подальшим коригуванням на невеликий перелік, зазначених у законі, податкових різниць, замість вже звичного порядку ведення окремого податкового обліку задля

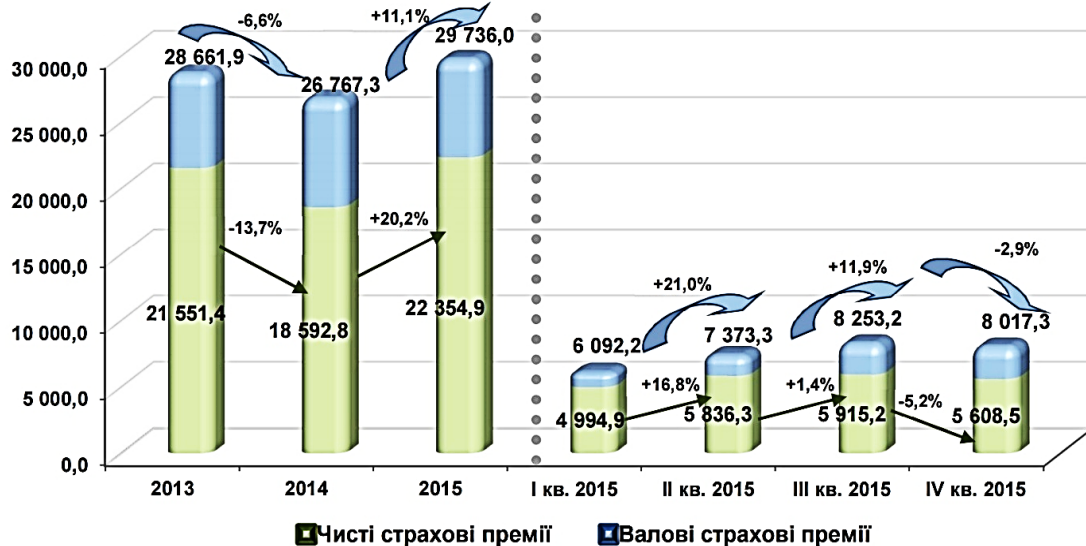

Рис. 1. Динаміка страхових премій за 2013-2015 рр. (млн. грн.) [3]

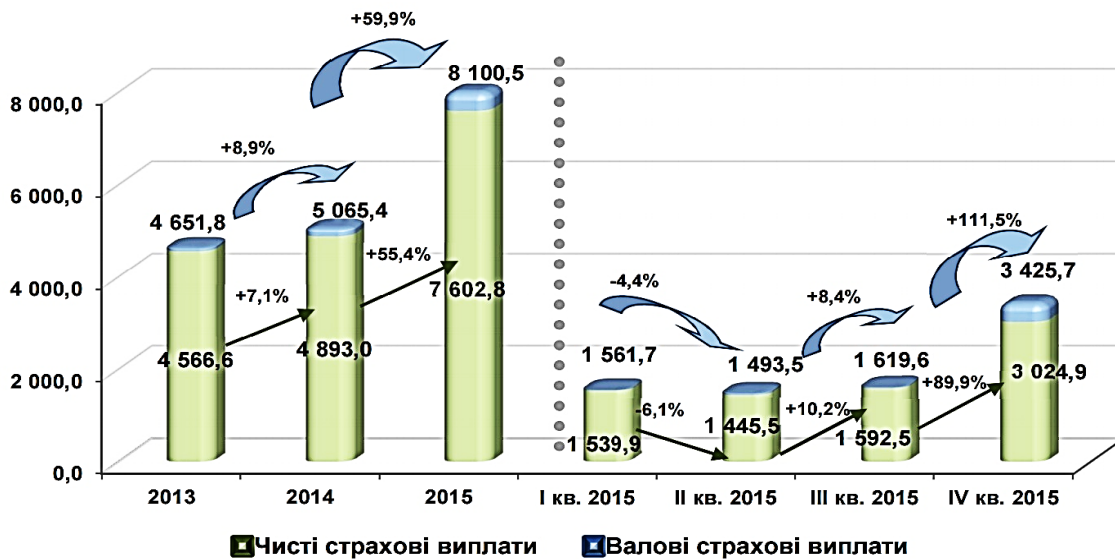

Рис. 2. Динаміка страхових виплат за 2013 – 2015 рр. (млн. грн.) [3]

цих цілей. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 року № 71-VIII встановлені оновлення, які тісно пов'язані також із оподаткуванням страхових компаній, а саме:

1. Прибуток до оподаткування для страхової компанії збільшується:

– на обсяг витрат для формування страхових резервів;

– на величину зменшення (коригування) страхових резервів.

2. Прибуток до оподаткування для страхової компанії зменшується:

– на величину зменшення (коригування) технічних або математичних страхових резервів, на яку, власне, збільшився прибуток до оподаткування;

– на величину страхового резерву. [2]

Згідно Податкового кодексу України (далі ПКУ) страхові організації сплачують податок на прибуток за ставкою 18%, зазначеної у пункті 136.1 статті 136 ПКУ, та податок на дохід за ставкою 3% за договорами страхування об'єктів оподаткування, що вказані у підпункті 141.1.2 пункту 141.1 статті 141 ПКУ, та 0 відсотків за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, у тому числі договорів страхування щодо додаткової пенсії [1].

Як відомо, податкові надходження від податку на прибуток прямо залежать від страхових премій, що отримують страхові компанії, та від страхових виплат, адже вони є основним факторами, що впливають на фінансовий результат (прибуток до оподаткування). Розглянемо більш детальний аналіз страхових премій на основі рисунку 1.

Протягом 2015 року страховиками були отримані валові страхові премії за страхування та перестраховання ризиків від страховальників та перестраховальників у сумі 29 736 млн. грн., з них 34,4% надій-

шли від фізичних осіб (у розмірі 10 239,5 млн. грн.) та 65,6% надійшли від юридичних осіб (у розмірі 19 496,5 млн. грн.).

Протягом усього 2015 року страховиками була отримана сума валових премій інших, ніж страхування життя, становила 92,6% від загальної суми страхових премій (або 27 549,4 млн. грн.), а зі страхування життя – 7,4% від загальної суми страхових премій (або 2 186,6 млн. грн.).

Як бачимо з рис. 1, найбільше зростання обсягу валових страхових премій – а саме 21% – відбулось у II кварталі 2015 року в порівнянні з I кварталом цього ж року. Обсяг чистих страхових премій порівняно з 2014 роком збільшився на 20,2% та у порівнянні з 2013 роком на 3,7%.

У цей же період обсяг чистих страхових премій досяг значення в 22 354,9 млн. грн. і складав 75,2% від валових страхових премій. У 2014 році чисті страхові премії становили лише 69,5% від валових страхових премій на той час (або 18 592,8 млн. грн.). Як бачимо, обсяги валових страхових премій за 2015 рік зросли в порівнянні з 2014 роком на 11,1%, а порівняно з 2013 роком зросли лише на 3,7% [3]

Також проведемо аналіз страхових виплат за 2013-2015 рр. на основі даних рисунку 2.

Як бачимо, у 2015 році обсяг валових страхових виплат за договорами страхування складав 8 100,5 млн. грн., включаючи види страхування, інші, ніж страхування життя, що становлять 93,9% цієї суми (тобто 7 608,9 млн. грн.), а також 6,1% із страхування життя (тобто 491,6 млн. грн.). Порівнюючи з 2014 роком, у 2015 валові страхові виплати зросли на 59,9% (з 5 065,4 млн. грн. до 8 100,5 млн. грн.). В той же час чисті страхові виплати досягли значення 7 602,8 млн. грн., тобто зросли на 55,4% порівняно з попереднім роком.

У 2015 році відбулось зростання величини чистих страхових виплат майже у всіх основних видах страхування. Найбільшу частку за цим показником у даному році зайняли виплати за договорами страхування майна (256,8 млн. грн.), страхування фінансових ризиків (1 215,7 млн. грн.), страхування життя (252,4 млн. грн.) та автострахування (333,5 млн. грн.).

Розглянемо податкові надходження до Зведеного бюджету України податку на прибуток страхових організацій, враховуючи їхні дочірні компанії, розміщені на території України (рис. 3).

Як видно з графіка, протягом 5 років обсяги надходжень від податку на прибуток страхових організацій є дуже нерівномірними. Так, за результатами 2015 року надійшло 854,67 млн. грн. податку на прибуток, що на 20,13% більше, ніж аналогічні надходження 2014 року (711,47 млн. грн., включаючи сплату податку авансованими платежами). Така ситуація є наслідком

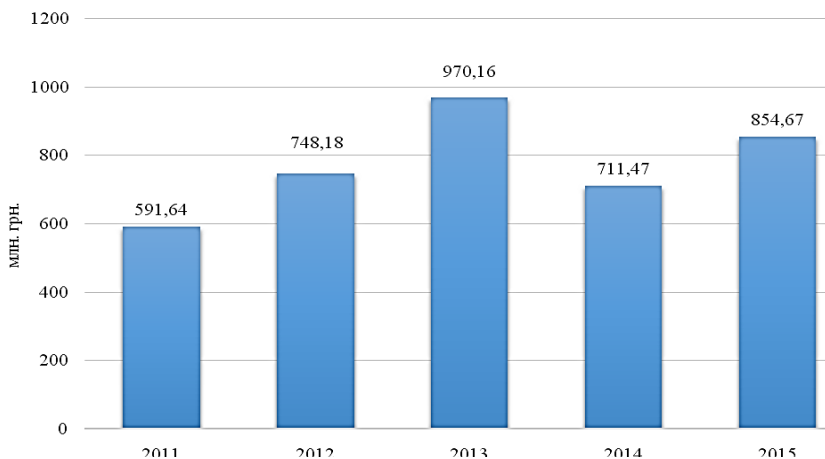

Рис. 3. Надходження податку на прибуток страхових організацій до Зведеного бюджету протягом 2011-2015 рр.

Таблиця 2

Частка податку на прибуток страхових організацій у загальних надходженнях податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету протягом 2011-2015 рр.

Показник	2011	2012	2013	2014	2015
Податок на прибуток страхових організацій, млн. грн.	591,64	748,18	970,16	711,47	854,67
Всього податку на прибуток, млн. грн.	55096,98	55793,02	54993,85	40201,48	39053,17
Частка податку на прибуток страхових організацій, %	1,07	1,34	1,76	1,77	2,19

дії оновленої системи оподаткування діяльності страхових компаній. Такі значні надходження податку на прибуток у 2013 році зумовлені, насамперед, значною часткою авансових платежів у сплаті податку. Якщо не враховувати авансових внесків, обсяги податку на прибуток страхових компаній до Зведеного бюджету склали 308,92 млн. грн. у 2013 році та 184,81 млн. грн. у 2014 рр. [3].

На нашу думку, важливим аспектом у дослідженні оподаткування страхових організацій податком на прибуток є їх частка у загальному обсязі надходжень до Зведеного бюджету держави. Тому необхідним є розгляд цього показника, розрахованого за останні роки у таблиці 2.

Як бачимо з табл. 2, у 2015 році частка податку на прибуток страхових організацій склала 2,19% та є найбільшою протягом аналізованого періоду. Крім того, слід звернути увагу на те, що обсяги надходжень податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету держави мають негативну тенденцію, що є наслідком скорочення виробництва в країні та значної частки «тіньового» сектору економіки. Досить вагомий вплив на фінансовий стан страхових компаній та зменшення обсягу сплачених податків завдала їй фінансово-економічна криза, яка мала місце в 2014 році у зв'язку з різким знеціненням національної валюти, що значним чином вплинула на економіку України та страхового сектору.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, здійснений аналіз та детальний розгляд стану та динаміки основних показників, дані про надходження від податку на прибуток підприємств підтверджує, що система оподаткування страхових організацій та страхової діяльності загалом має певні недоліки, які вимагають виправлення та вдосконалення. Задля визначення напрямів покращення стану сучасного страхового ринку необхідно з'ясувати, яка саме система оподаткування сприятиме ефективній діяльності страхових організацій

та буде давати можливість одержувати достатні надходження до бюджету країни.

Враховуючи вищевикладене, маємо можливість зробити висновки, що протягом 2015 року прослідковувалась тенденція до покращення визначених показників у порівнянні з попередніми роками.

На нашу думку, було б доцільно створити принципово нову дієву систему оподаткування страховиків. Так, найкращим методом стягнення податку буде обрання об'єктом оподаткування конкретно корпоративного прибутку страхової організації. Подібна система підвищила б рівень страхової діяльності та поставила б його в однакові умови з іншими підприємствами. Тож ми вважаємо, щоб реалізувати вказані цілі державне податкове регулювання страхової діяльності повинно базуватись на наступних принципах:

- збільшення частки виконання регулятивної функції оподаткування замість фіскальної;
- збільшення частки саме національного регулювання замість наднаціонального з питань розгляду видів та елементів оподаткування, проте, залишити однакові підходи до ідентифікації бази оподаткування;
- системність методів, що стосуються оподаткування страхових організацій, особливо об'єктів та суб'єктів – платників податків;
- впровадження нового підходу щодо розрахунку податкового зобов'язання страхової компанії як юридичної особи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202015.pdf
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-19>